

Henryk Zubel

ORCID <https://orcid.org/0009-0001-9626-3205>

Akademia Nauk Stosowanych w Raciborzu, Instytut Architektury

Wiesław Olejko

ORCID <https://orcid.org/0009-0008-0500-5579>

Akademia Nauk Stosowanych w Raciborzu, Instytut Architektury

PLAC DŁUGOSZA W RACIBORZU – HISTORYCZNA PRZESTRZEŃ STAREGO MIASTA W PROJEKTACH STUDENTÓW INSTYTUTU ARCHITEKTURY ANS W RACIBORZU

Streszczenie (abstrakt): Plac Długosza zajmuje szczególne i negatywne miejsce na mentalnej mapie Raciborza. Jego dzisiejsza funkcja, jako ogólnomiejskiego parkingu w centrum starego miasta, może zadowalać tylko właścicieli parkujących tu samochodów. Otwarta przestrzeń jest powojenną, niezabliźnioną raną w historycznej strukturze miejskiej zabudowy. Celem niniejszego opracowania jest przeanalizowanie możliwości nowego zagospodarowania przestrzeni placu Długosza, z uwzględnieniem społecznych oczekiwań oraz historycznego kontekstu tego miejsca, z pokazaniem faz procesu dydaktycznego w nauczaniu projektowania architektonicznego. Ilustracją przedstawionych propozycji są projekty studenckie, opracowane w Instytucie Architektury Akademii Nauk Stosowanych w Raciborzu w ramach zajęć dydaktycznych z przedmiotu projektowanie architektoniczne.

Słowa kluczowe: Plac Długosza w Raciborzu, rewitalizacja starego miasta, prace studentów architektury, metoda pracy projektowej, konkurs architektoniczny

DŁUGOSZ SQUARE IN RACIBÓRZ – HISTORICAL SPACE OF THE OLD TOWN IN THE PROJECTS OF STUDENTS OF THE INSTITUTE OF ARCHITECTURE ANS IN RACIBÓRZ

Abstract: Długosz Square currently occupies a special and negative place on the mental map of Racibórz. Its present function, as a city wide parking lot in the center of the Old Town, can only satisfy the owners of cars parked here. Open space is an unhealed post war wound in the historical structure of urban development. The aim of this study is to analyse the possibilities of a new development of the space of Długosz Square, taking into account social expectations and the historical context of this place, showing the phases of the process didactic in teaching architectural design. The presented proposals are illustrated by student projects developed at the Institute of Architecture ANS in Racibórz as part of the classes didactic in the subject of Architectural Design.

Keywords: Długosz Square in Racibórz, revitalization of the Old Town, works of architecture students, design work method, architectural competition

Wstęp

Obecny plac Długosza w Raciborzu to duża, otwarta przestrzeń w środku starego miasta, zdominowana przez funkcję parkingową. Od północy plac przymyka dobrze zagospodarowany skwer im. Ks. Pieczki, od wschodu i zachodu pierzeję stanowią blokowe budynki mieszkalne z lat PRL-u, od południa sąsiaduje ze skwerem parkowym im. St. Moniuszki. Dominantami historycznymi widocznymi z placu są: budynek gotyckiego kościoła parafialnego, wieża bramna z częścią średniowiecznych murów obronnych oraz gmach sądu autorstwa K. Schinkla z XIX w. W północnej części placu, zwanym dawniej Nowym Targiem, dominuje barokowa rzeźba z postacią św. Jana Nepomucena.

Plac Długosza zajmuje obecnie szczególne i negatywne miejsce na mentalnej mapie Raciborza. Jego dzisiejsza funkcja, jako ogólnomiejskiego parkingu w centrum starego miasta, może zadowalać tylko właścicieli parkujących tu samochodów. Negatywna społeczna ocena obecnego zagospodarowania znana jest władzom miasta. Otwarta przestrzeń jest niezabliźnioną raną w historycznej strukturze miejskiej zabudowy.

Il. 1. Plac Długosza – lata 70. XX w. i stan obecny, 2017 [oprac. autorów]

Cel i zakres opracowania

Celem niniejszego opracowania jest przeanalizowanie możliwości nowego zagospodarowania przestrzeni placu Długosza, z uwzględnieniem społecznych oczekiwań oraz historycznego kontekstu tego miejsca, z pokazaniem faz procesu dydaktycznego w nauczaniu projektowania architektonicznego.

Ilustracją przedstawionych propozycji są projekty studenckie, opracowane w Instytucie Architektury Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu w ramach zajęć dydaktycznych z przedmiotu projektowanie architektoniczne.

Projekt pierwszy wykonali studenci semestru VI w roku akademickim 2014/15, projekt drugi powstał jako projekt konkursowy w semestrze VI w roku akademickim 2016/17. Obie prace są jedynie fragmentarycznym zapisem wyników pracy dydaktycznej w Zakładzie Projektowania Architektonicznego, której tematem był problem rewitalizacji

przestrzeni historycznej tkanki Raciborza, w tym szczególnie placu Długosza. Opiekę merytoryczną nad grupami ćwiczeniowymi sprawowali: dr hab. inż. arch. Ewa Stachura, prof. PWSZ, dr inż. arch. Wiesław Olejko oraz dr inż. arch. Henryk Zubel. Ze względu na ograniczoną objętość niniejszego artykułu oraz dla utrzymania spójności merytorycznej tez zawartych w wybranych projektach, wybrano jedynie dwa opracowania, z których tezami autorzy niniejszego artykułu się utożsamiają i uważają za przydatne w rzeczowej dyskusji o placu Długosza.

Przedstawione propozycje są jednymi z wielu możliwych rozwiązań projektowych i mają wartość oryginalnych koncepcji architektonicznych, odnoszących się do tego szczególnego miejsca w Raciborzu, jak również mogą być przyczynkiem do ogólnych rozważań o strategiach współczesnego inwestowania w kontekście historycznej tkanki miast.

Metoda pracy dydaktycznej i projektowej

Przyjęta metoda pracy dydaktycznej w pełni realizuje zasady zrównoważonego rozwoju w odniesieniu do zagadnień architektonicznych i urbanistycznych.

Przed studentami postawiono zadanie skonfrontowania swoich poglądów na temat współczesnej architektury w kontekście historycznej tradycji konkretnego miejsca oraz współczesnych uwarunkowań przestrzennych i oczekiwań społecznych na przykładzie placu Długosza w Raciborzu.

W projekcie pierwszym przyjęto metodę pracy w zespołach projektowych, składających się z 3-4 studentów, z zachowaniem rygorów ogólnego modelu procesu projektowania, uwzględniającego następujące fazy działań:

- analiza informacji wyjściowych
- definicja problemu projektowego
- wariantowanie potencjalnych rozwiązań
- wybór konceptu projektowego
- opracowanie graficzne projektu
- prezentacja końcowa i ocena [1].

Po każdej fazie pracy przeprowadzono dyskusję w zespołach ze wskazaniem ukierunkowań do dalszych działań. Dwie pierwsze fazy projektowe (informacja, problem) wykonywane były wspólnie przez wszystkie zespoły w grupie ćwiczeniowej. Celem było przeanalizowanie dostępnych informacji na zadany temat, wyciągnięcie przydatnych w dalszych fazach wniosków, zdefiniowanie problemu projektowego wraz z określeniem tezy projektowej. W wyniku tych działań powstał ramowy koncept urbanistyczny, wspólny dla wszystkich zespołów. Dalsze fazy pracy wykonywane były w czterech zespołach projektowych odrębnie, w oparciu o przyjęte wspólnie ustalenia z zachowaniem pełnej autonomii w zakresie rozwiązań architektonicznych. Do zadań każdego zespołu projektowego należało również określenie funkcji wiodącej projektowanego obiektu oraz zbudowanie programu funkcjonalno-użytkowego. W końcowej fazie projektowania cztery indywidualne projekty architektoniczne wymagały scalenia, zgodnie z przyjętym zamysłem urbani-

stycznym. Finalnym etapem pracy była publiczna prezentacja projektu wraz z zespołową ich oceną, dokonaną przez prowadzących grupy ćwiczeniowe.

PROJEKT PIERWSZY wykonywały zespoły studenckie w składzie:

Praca nr 1: Sonia Bieniek, Patrycja Niewolska, Karolina Pobideł, Katarzyna Wieczorek

Praca nr 2: Agata Kandora, Dominika Odelga, Aneta Skupch, Katarzyna Szymańska

Praca nr 3: Martin Mika, Mirosława Skoczka, Katarzyna Twardoń

Praca nr 4: Agnieszka Pytlik, Justyna Otlik, Joanna Reclik

Prace projektowe należało przedstawić na trzech lub czterech planszach o wymiarach 70x100 cm. Rysunki przedstawiano w skalach: 1:5000, 1:2000, 1:500, 1:200, 1:100.

PROJEKT DRUGI to praca biorąca udział w profesjonalnym, otwartym i realizacyjnym konkursie architektonicznym, organizowanym przez Urząd Miasta Raciborza w terminie maj-czerwiec 2017. Zespół autorski składał się z wyróżniających się studentów VI semestru Instytutu Architektury: *Klaudii Celiński-Spodar, Kamila Jany, Michała Szymaszkę, Aleksandry Mazur*, pod kierunkiem dra Henryka Zubla, architekta IARP.

Zastosowano metodę pracy zespołowej realizowanej trybem studyjnym o dużej intensywności sesji projektowych z nieregulowanym czasem pracy. Realizacyjny charakter konkursu, z określonym budżetem, wymagał pragmatycznego i realistycznego podejścia w kreowaniu pomysłów projektowych. W procesie poszukiwania rozwiązań brano pod uwagę rezultaty prac projektowych wykonanych w Instytucie Architektury w roku akademickim 2014/15. Wymogiem konkursu było przedstawienie pracy na czterech planszach w formacie 70x100 cm.

Biorąc udział w profesjonalnym konkursie architektonicznym, studenci mieli możliwość poznania procedur konkursowych, zasad budowania warunków konkursu i trybu ich realizacji. Końcowym efektem było uzyskanie III nagrody w tym konkursie, co jest znaczącym osiągnięciem każdego studenta – członka zespołu autorskiego, ważną pozycją w indywidualnym portfolio.

Informacje wyjściowe i przyjęte założenia brzegowe

Pierwszym krokiem w zdobywaniu informacji o przedmiocie działań projektowych była grupowa wizyta na placu Długosza. Studenci mieli możliwość poznać bezpośrednio cechy przestrzeni, skalę otaczającej zabudowy, charakter stylowy budynków, sposób użytkowania przestrzeni, jakość techniczną elementów architektonicznych, rolę zieleni na placu, relacje przestrzenne z otaczającymi kwartałami, dostępność komunikacyjną placu itp. Rozmowy z mieszkańcami Raciborza były dodatkowym źródłem informacji o uciążliwościach i zaletach użytkowych placu Długosza. Szkice odręczne oraz zapis fotograficzny obserwacji utrwaliły pozyskaną wiedzę.

Drugim krokiem poszerzającym wiedzę o placu Długosza, była analiza źródeł literaturowych na temat historii Raciborza [2], w tym szczególnie zwrócenie uwagi na etapy rozwojowe struktury urbanistycznej starego miasta do 1945 r. i w okresie powojennym. Po-

mocnym źródłem informacji, w tym materiałów ilustrujących rozwój miasta w różnych okresach historycznych, był Internet, z bogatymi zbiorami widokówek oraz kilku map z okresu przed II wojną światową [3]. Analiza zasobów Archiwum Państwowego w Raciborzu oraz zbiorów Muzeum wykazała brak map geodezyjnych i katastralnych dla obszaru śródmieścia, przydatnych do poznania realnego stanu zabudowy placu Długosza do 1945 roku. Analiza dyskusji mieszkańców Raciborza na forach internetowych pozwoliła lepiej poznać wszelkie krytyczne uwagi, a także propozycje internautów na temat zagospodarowania placu Długosza. Źródłem wiedzy o współczesnych działaniach inwestycyjnych w zabytkowych śródmieściach miast była analiza metod rewitalizacji starówek w Elblągu, Głogówku, Kołobrzegu, Stargardzie. Zapoznanie się studentów z zapisami Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego w odniesieniu do placu Długosza wskazało na realne możliwości działań inwestycyjnych na tym terenie.

W rezultacie analiz powyższych źródeł informacji, grupa projektowa postanowiła przyjąć następujące warunki brzegowe jako **wspólne założenia projektowe**:

- W projektach należy uwzględnić historyczną tradycję zabudowy przestrzeni placu Długosza, jako zgodną ze szczególną charakterystyką morfologicznej struktury wielowiekowej zabudowy śródmiejskiej.
- Obszar podzielić na cztery kwartały, zgodnie ze sposobem ich zabudowy, istniejącym do 1945 r.
- Każdy zespół opracowuje projekt architektoniczny dla jednego kwartału; program funkcjonalno-użytkowy określa zespół projektowy autonomicznie z uwzględnieniem oczekiwań mieszkańców i własnego rozeznania.
- Wysokość i intensywność zabudowy zgodny z zapisami Miejsowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego dla placu Długosza.

Il. 2. Miejsowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego dla placu Długosza, 2017 r. [oprac. autorów]

Analiza uwarunkowań historycznych

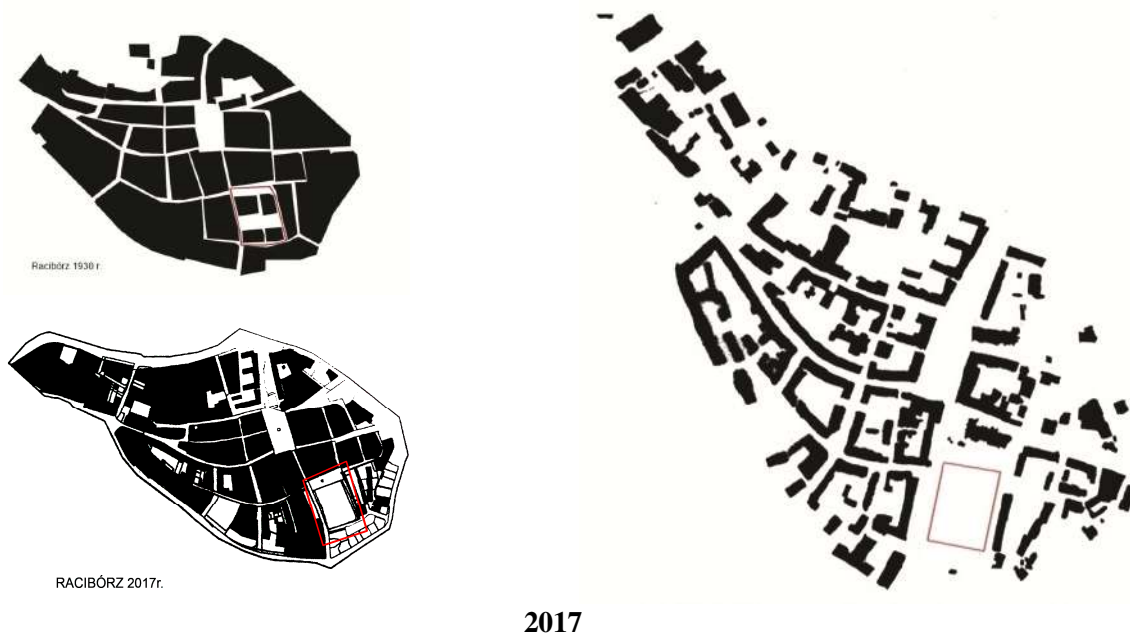
Racibórz jest jednym z najstarszych miast Śląska.

Oto najważniejsze wydarzenia w jego 800-letniej historii [4]:

- 1108 – historyczna wzmianka o Raciborzu w kronice Galla Anonima, bitwa pod Raciborzem,
- 1211-1217 – lokacja Raciborza na prawie flamandzkim przez księcia Kazimierza I,
- 1532 – po śmierci księcia Jana Opolskiego Księstwo Raciborskie przechodzi w ręce Hohenzollernów, potem Habsburgów,
- 1683 – Jan III Sobieski ucztuje na zamku w drodze na odsiecz Wiednia,
- 1742 – Racibórz wraz z większością Śląska staje się częścią Prus,
- 1826 – oddanie do użytku budynku sądu według projektu K. Schinkla,
- 1846 – miasto uzyskało połączenie kolejowe z Wrocławiem,
- 1882 – w gimnazjum uczył się poeta Jan Kasprowicz,
- 20 marca 1921 – plebiscyt górnośląski: w Raciborzu 2227 (9,13%) uprawnionych oddaje głos za Polską, natomiast 22.291 (87,98%) głosujących opowiada się za przynależnością miasta do Niemiec, wybuchło III powstanie śląskie, Racibórz w państwie niemieckim,
- 1945: wojska radzieckie 31 marca zdobywają Racibórz; miasto legło w gruzach, ok. 80% budynków mieszkalnych, zakładów przemysłowych i gmachów publicznych zostało zniszczonych, ocalało zaledwie 3 tysiące mieszkańców; 50 tysięcy żyło tu przed wojną. Liczba ta jednak stale powiększała się wskutek napływu przesiedleńców ze Wschodu, powrotu raciborzan, którzy uciekli przed zbliżającym się frontem oraz osiedlania się mieszkańców okolicznych wsi i miasteczek. Niemieccy mieszkańcy zostali po 1945 roku w większości wysiedleni do zachodnich Niemiec. Wiele spalonych i zniszczonych zabytkowych kamienic zostało po wojnie rozebranych a cegła z rozbiórki została wywieziona na odbudowę Warszawy. Na ich miejscu zbudowano socjalistyczne bloki lub pozostawiono luki w zabudowie, co widoczne jest na wschodniej i północnej pierzei rynku, ul. Mickiewicza i placu Długosza oraz ul. Odrzańskiej,
- 9 maja 1945 – polska administracja obejmuje władzę,
- 1975 – miasto wraz z powiatem raciborskim zostały włączone do województwa katowickiego,
- 1997 – Racibórz został dotknięty największą od stuleci klęską powodzi,
- 1999 – ukształtował się nowy podział administracyjny kraju – powstał powiat raciborski (1 września), powstał Euroregion Silesia (20 września),
- 2017 – 800-lecie założenia miasta na prawie flamandzkim.

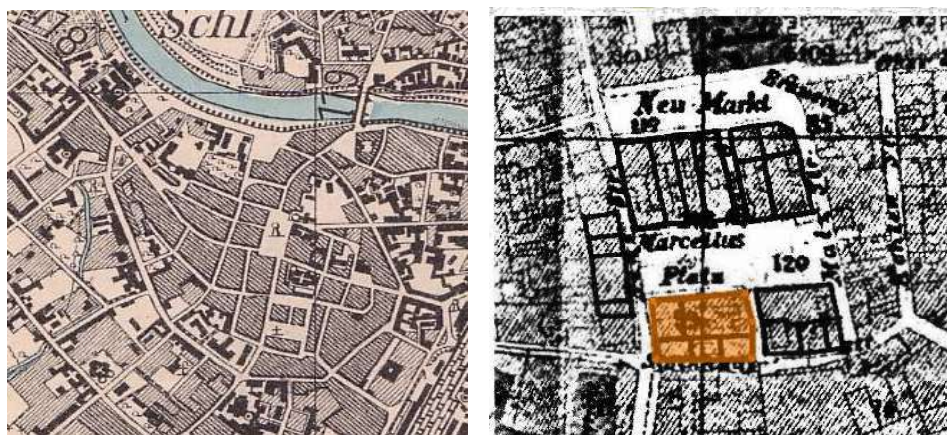
Struktura urbanistyczna Raciborza, kształtowana przez stulecia, wciąż zachowuje, mimo powojennych dewastacji, czytelność historycznego układu. Obecna przestrzeń placu Długosza zabudowana była (do 1945 roku) czterema kwartałami bogatych kamienic, obudowujących ukształtowane przestrzenie publiczne placu Nowy Targ (Neu Markt) z barokową rzeźbą oraz plac św. Marcelego (Marcellus Platz). Były one częścią zwartej zabudowy średniowiecznego układu urbanistycznego. Pozostałości te są ledwie widoczne. Wojenne zniszczenia i późniejsze działania planistyczne doprowadziły do stanu jaki jest

obecnie. Jest to konsekwencja powojennej polityki, negującej poszanowanie historii i zasad dobrej kontynuacji w rozwoju miasta. Pusta przestrzeń w strukturze zabudowy starówki wymaga architektonicznej interwencji z uwrażliwieniem na ślady historii w tym miejscu. Fundamenty i piwnice zburzonych kamienic czekają na archeologiczne odkrycie. Badania archeologiczne na placu Długosza powinny poprzedzić wszelkie działania inwestycyjne. Mimo różnych funkcji, które w okresie powojennym plac pełnił, nie odzyskała ta przestrzeń utraconych wartości i akceptacji w społecznym odbiorze mieszkańców Raciborza. Mimo tego, miejsce to ma wciąż duży potencjał do wykreowania unikalnego charakteru w zdegradowanej przestrzeni centrum Raciborza. Szansą tego miejsca są architektoniczne pozostałości, kryjące się pod jego powierzchnią oraz pamięć historycznego obrazu jego zabudowy przed 1945 rokiem. Współczesne pomysły jego zabudowy muszą te okoliczności uwzględniać. 800-lecie historii miasta przypomina, że dzisiaj jesteśmy tylko kontynuatorami tego, co było wczoraj.

2017

II. 3. Struktura przestrzenna starego miasta – 1939 – 2017 [oprac. autorów]

II. 4. Mapy historyczne ilustrujące intensywność zabudowy śródmieścia Raciborza do 1945 roku [3]

Il. 5. Widoki zabudowy przestrzeni obecnego placu Długosza do 1945 roku [3]

Problem projektowy

Analiza zebranych informacji pozwoliła zdefiniować problem projektowy w odniesieniu do postawionego zadania:

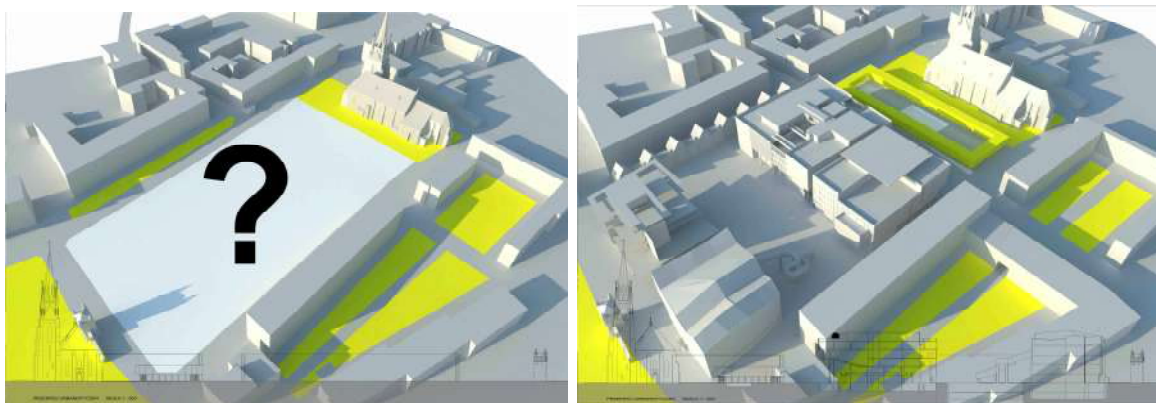
- Jak zaprojektować współczesny obiekt architektoniczny w kontekście historycznej zabudowy śródmieścia z uwzględnieniem tradycji miejsca?
- Jakie funkcje użytkowe powinny być wprowadzone do nowej struktury zabudowy, aby sprostać oczekiwaniom mieszkańców Raciborza?
- Jaką przyjąć strategię inwestowania, aby dać możliwość realizowania docelowego planu zagospodarowania przestrzeni w kilku etapach?

Teza strategii projektowej

Biorąc pod uwagę przyjęte ustalenia ramowe oraz postawione pytania, wskazujące na problem projektowy, grupa postanowiła określić swoje główne tezy, odnoszące się do projektu zagospodarowania placu Długosza w Raciborzu:

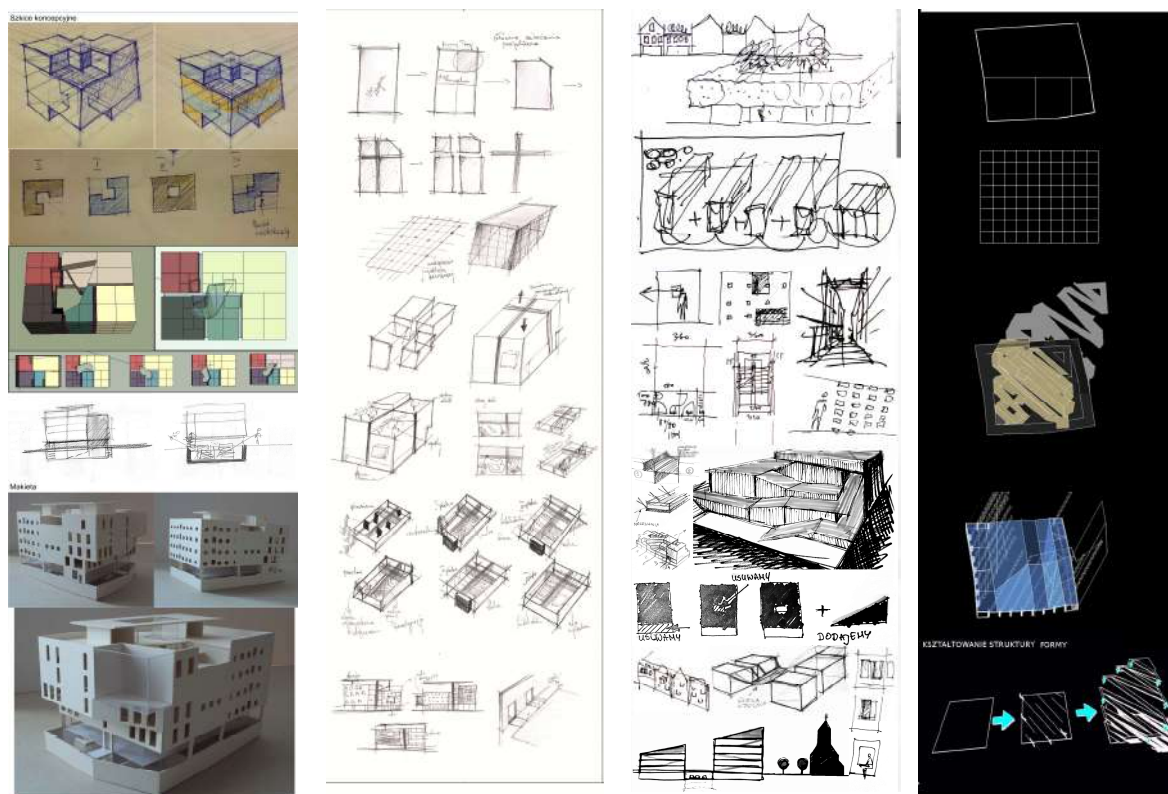
- Przywrócić publiczny i miejski charakter przestrzeni przyjaznej człowiekowi.
- Odtworzyć historyczne linie urbanistyczne, tworząc zdefiniowane przestrzenie placu Nowy Targ oraz placu św. Marcelego.
- Ograniczyć funkcję parkowania samochodów na poziomie terenu, zrealizować parking podziemny pod placem św. Marcelego.
- Historycznemu placowi św. Marcelego nadać charakter salonu miejskiego – miejsca koncertów i spotkań mieszkańców.
- W projektowanych kwartałach lokalizować funkcje centrotwórcze, stymulujące życie w miejskiej przestrzeni.
- W projekcie przewidzieć możliwość etapowania realizacji wizji docelowej przestrzeni placu Długosza.

Proponowana strategia inwestowania ma przywrócić w tej części miasta cechy przestrzeni miejskiej, które intuicyjnie większość mieszkańców odbiera jako przyjazne człowiekowi, w której czuje się dobrze w atmosferze starego miasta. Tymi cechami są: intensywność zabudowy, czytelność zróżnicowanej przestrzeni: ulica-plac-dziedziniec-skwer, zmienność artykulacji architektonicznej, wielowarstwowość historyczna, atrakcyjność lokali przyulicznych, różnorodność funkcji użytkowych i wielopokoleniowość struktury demograficznej. Propozycje projektowe winny stymulować takie cechy przestrzeni.

II. 6. Plac Długosza w Raciborzu: Problem projektowy – Teza projektowa [oprac. autorów]

Poszukiwanie koncepcji – wariantowanie – diagramowy zapis idei

Il. 7. Poszukiwanie konceptu projektowego – zapis idei – szkice, diagramy, modele. [oprac. autorów]

Po ustaleniu głównych tez projektu, grupa przystąpiła do pracy w czterech zespołach projektowych, odpowiadających czterem polom inwestowania – czterem kwartałom. Każdy z zespołów uzyskał całkowitą samodzielność w kreowaniu dalszych faz projektu przy uwzględnieniu przyjętych założeń ramowych i tez. Na tym etapie procesu projektowego zespoły koncentrowały się na wymyślaniu idei funkcjonalnej projektowanego kwartału zabudowy oraz jego formalnym zobrazowaniu. Zadaniem każdego zespołu było zbudowanie własnego programu funkcjonalno-przestrzennego, odpowiedniego dla wielkości miejsca i przyjętej funkcji wiodącej.

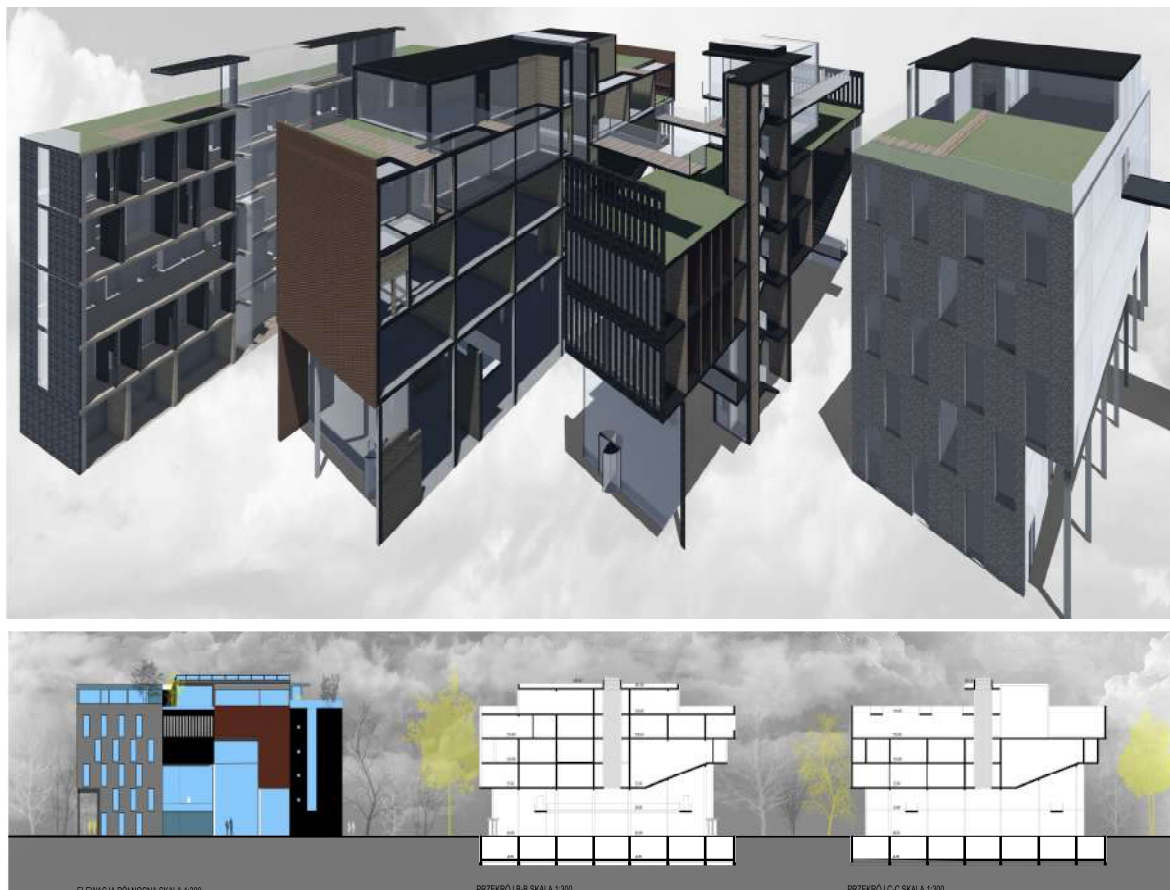
Na tym etapie konceptowania (wymyślania) studenci zobowiązani byli do notowania swoich pomysłów w postaci zapisu diagramowego oraz szkiców odręcznych. Wybrane rysunki miały znaleźć się na finalnych planszach projektowych. Każdy członek zespołu zobligowany był do przedstawienia swoich pomysłów w kilku wariantach. Wybrana do dalszych faz opracowania koncepcja była wynikiem wspólnej dyskusji i siły argumentów projektanta.

Po tej fazie pracy zespoły przystąpiły do prac projektowych z wykorzystaniem rysunków skalarnych. Optymalizowanie rozwiązań funkcjonalnych oraz problemów formowania architektonicznego zajęły dalsze tygodnie pracy. Cotygodniowe przeglądy zaawansowania oraz okresowe publiczne prezentacje mobilizowały studentów do uzyskania dobrego efektu końcowego. Proces projektowy i dydaktyczny kończył się publiczną prezentacją

prac i ich oceną w obecności wszystkich studentów oraz prowadzących grupy ćwiczeniowe.

Praca zespołu nr 1

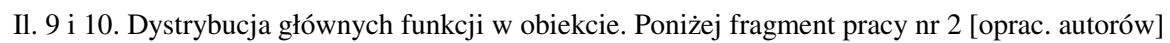
Założenia funkcjonalno-przestrzenne: wielofunkcyjny obiekt, z przeznaczeniem na funkcje dydaktyczne wyższej uczelni, hotelu akademickiego dla nauczycieli i strefą administracyjną. Partery z usługami ogólnodostępnymi. Funkcjonalne strefowanie obiektu odzwierciedla się w artykulacji formy zewnętrznej kwartału urbanistycznego i jest reminiscencją podziału parcel w przedwojennym kwartale zabudowy.

Il. 8. Fragmenty pracy nr 1 [oprac. autorów]

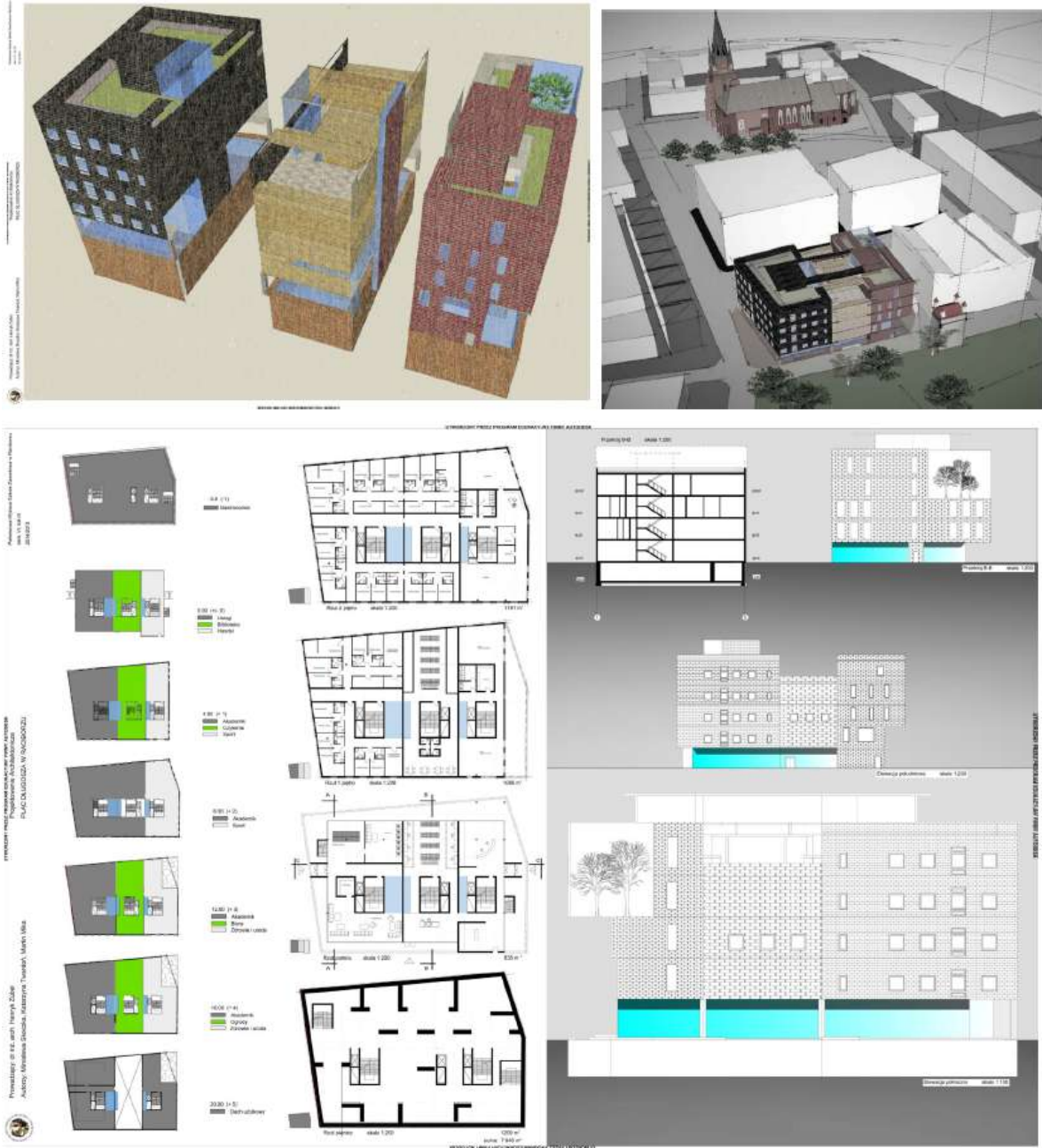
Praca zespołu nr 2

Założenia funkcjonalno-przestrzenne: wielofunkcyjny obiekt, z przeznaczeniem na funkcje dopełniające program użytkowy kwartału pierwszego: kawiarnia, biblioteka, salki konferencyjne, pokoje pracy, przestrzeń wystawowe. W parterach funkcje ogólnodostępne, publiczne: szatnia, księgarnia, artykuły biurowe. Możliwość połączenia z kwartałem pierwszym poprzez łącznik na piętrze. Artykulacja architektoniczna odzwierciedla historyczny podział parcel w kwartale zabudowy.

Praca zespołu nr 3

Program funkcjonalno-przestrzenny: obiekt wielofunkcyjny – dom akademicki dla studentów z funkcjami rekreacyjno-rozrywkowymi, czytelnia, kawiarnią, klubem studenckim w odrestaurowanych piwnicach zburzonych kamienic. Artykulacja architektoniczna odpowiada historycznemu podziałowi parcel w przedwojennym kwartale zabudowy.

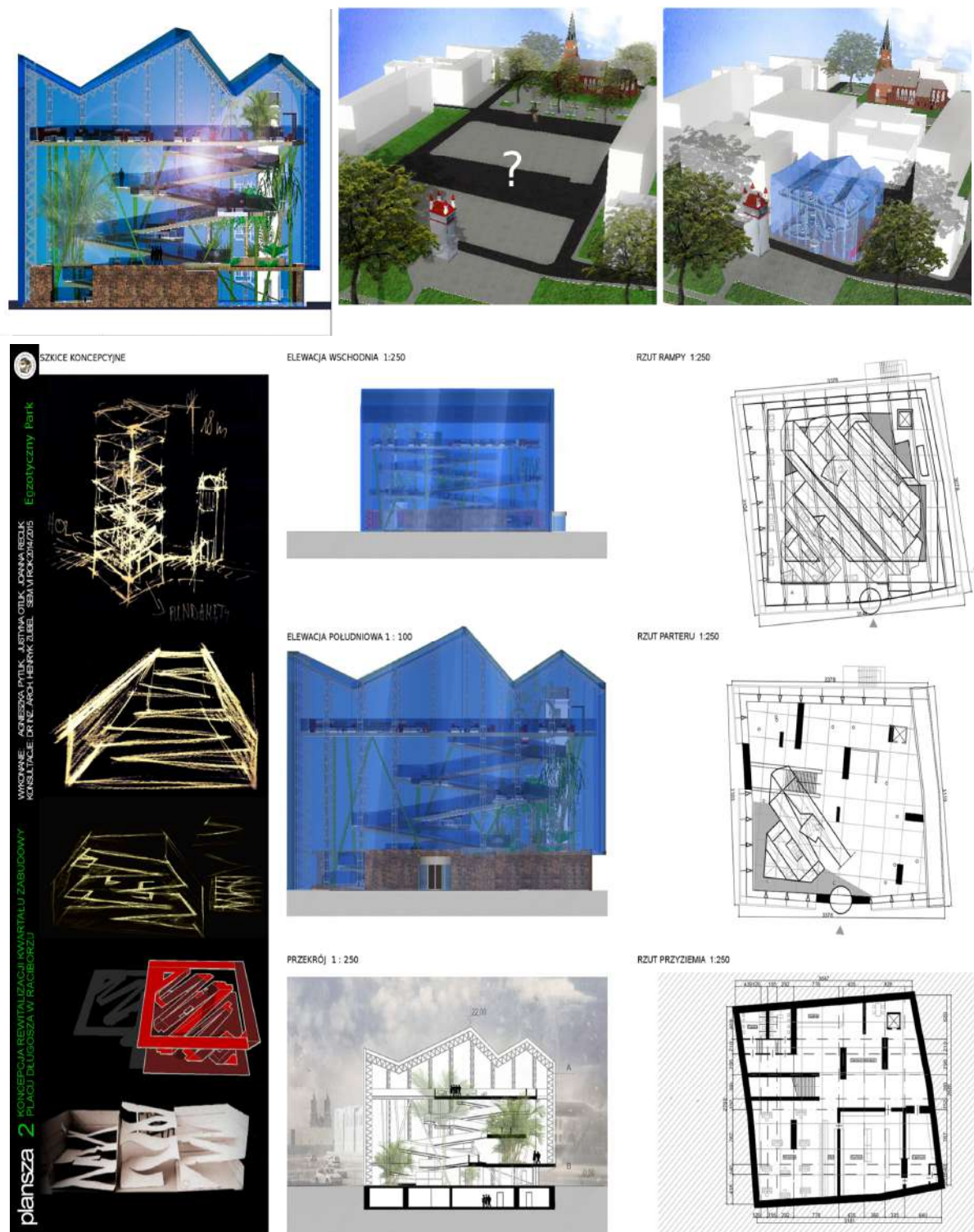

Il. 11 i 12. Fragment pracy nr 3 [oprac. autorów]

Praca zespołu nr 4

Założenia funkcjonalno-przestrzenne: obiekt monofunkcyjny o charakterze ogólnodostępnej publicznej rekreacji, w obiekcie typu ‘palmiarnia’. Szklano-stalowy pawilon, zbudowany na fundamentach starych kamienic, oferuje całoroczne atrakcje kontaktu

z tropikalną roślinnością w centrum starego miasta w Raciborzu. Atrakcyjność transparentnej formy architektonicznej łączy użyteczność, estetyczne przeżycie z zachowaniem relikwów dawnej historii miejsca. Oryginalność typologiczna obiektu mogłaby stać się rozpoznawalną atrakcją turystyczną nie tylko dla mieszkańców Raciborza.

Il. 13 i 14. Fragmenty pracy nr 4 [oprac. autorów]

Praca konkursowa – RATIBOX – Centrum Inicjatyw Obywatelskich

Temat konkursu architektonicznego [5]:

„Opracowanie koncepcji architektonicznej rozbudowy istniejącego budynku oraz aranżacji terenu wokół budynku na placu Długosza w ramach zadania pn. „Nadanie nowej funkcji społecznej zdegradowanej przestrzeni centrum miasta Racibórz”.

Zadanie projektowe:

... „W ramach realizacji projektu w miejscu istniejącego na placu Długosza budynku należy wybudować (rozbudować, nadbudować) nowy obiekt budowlany, dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych, pozbawiony barier architektonicznych oraz tak zaprojektowany, aby umiejscowić w nim:

- publiczną toaletę,
- pralnię – pomieszczenie z miejscem dla 6 pralek i 6 suszarek profesjonalnych (min 4 szt.) z wydzielonym miejscem do siedzenia,
- kawiarenkę internetową – pomieszczenie, w którym winno znaleźć się miejsca na cztery stoliki 4-osobowe oraz część dla obsługi lokalu z zapleczem socjalnym,
- salę ogólnodostępną (na potrzeby warsztatowe o pow. około 60 m² – dla 30 osób),
- pomieszczenia biurowe dla projektu Raciborskiego Banku Usług Sąsiedzkich – RBUS – z zapleczem socjalnym...”

Budżet przeznaczony na inwestycję: 6,5 mln złotych.

Założenia ideowe pracy konkursowej

Zadanie konkursowe, dotyczące nowego obiektu lokalizowanego na placu św. Marcelego, nie powinno zamykać możliwości współczesnego odtworzenia istoty historycznego układu urbanistycznego w tej części starówki. Nowy obiekt, poprzez swoją neutralną architektonicznie ekspresję oraz cechy transparentności i otwartości publicznej, powinien stać się katalizatorem dobrych zmian na placu Długosza. Plac św. Marcelego winien być odtworzony, pełniąc funkcje przestrzeni publicznej, salonu miejskiego z możliwością organizowania koncertów, kiermaszów, eventów artystycznych, spotkań społecznych itp. Plac Długosza wymaga przywrócenia przestrzeni publicznej dla ludzi (mieszkańców i turystów), zawłaszczonej obecnie przez samochody i parkowanie. Parking podziemny pod placem św. Marcelego problem ten częściowo rozwiązuje. Nowy obiekt, będący przedmiotem konkursu architektonicznego, sam w sobie, problemu placu Długosza nie rozwiąże.

Teza pracy

Projektowany obiekt należy usytuować w kontekście odtworzonych historycznych linii urbanistycznych, tworząc zdefiniowane przestrzenie placu Nowy Targ oraz placu św. Marcelego, a ponadto:

- W północnej części placu docelowo przewidzieć możliwość zabudowy kubaturowej dwóch kwartałów A i B z dominującą funkcją mieszkaniowo-usługową z parkingami w podziemiu kwartałów.

- Ograniczyć funkcję parkowania samochodów na poziomie terenu – zrealizować parking podziemny pod placem św. Marcelego.
- Nowemu budynkowi na placu św. Marcelego nadać maksymalnie otwarty i publiczny charakter, jako Centrum Inicjatyw Społecznych w Raciborzu.
- Historycznemu placowi św. Marcelego nadać charakter salonu miejskiego – miejsca koncertów i spotkań mieszkańców. Tu usytuować podest dla sceny plenerowej.
- W południowej części wyakcentować przestrzennie dwa istniejące kiedyś kwartały, nadając im współczesną interpretację architektoniczną i funkcjonalną: „kwartał zielony” i „kwartał szklany”.
- Całość oprawić architektonicznie uformowaną nową zielenią, współczesnym oświetleniem oraz nowoczesnymi meblami miejskimi.
- W projekcie przewidzieć możliwość etapowania realizacji wizji docelowej przestrzeni placu Długosza.

Plac Długosza – docelowy projekt zagospodarowania wg pracy konkursowej

Nowa struktura funkcjonalna placu Długosza składa się z następujących elementów:

- Obsługa komunikacyjna placu poprzez dotychczas funkcjonujące ulice obrzeżne z ul. Nową jako ulicą główną.
- Plac św. Marcelego – odtworzona geometria historycznego placu, który winien uzyskać status miejskiego salonu. Tu ma być miejsce spotkań mieszkańców, festynów, kiermaszów, eventów artystycznych, koncertów kameralnych i estradowych. Posadzka z płyt granitowych i klinkieru wraz z oświetleniem i stałymi meblami ma tworzyć jakość szczególnego miejsca. Głównym obiektem tego placu jest RATIBOX – Centrum Inicjatyw Obywatelskich. Po drugiej stronie placu zlokalizowano stały podest (wyposażony w przyłącza energetyczne), na którym może być stawiana czasowa scena plenerowa. Po bokach sceny miejsca postojowe dla samochodów technicznych i transmisyjnych. Pod placem docelowo zlokalizowano parking samochodowy – dostępny z poziomu placu oraz z nowego budynku. Wjazd od ul. Piwnej. Obrzeża placu obsadzone szpalerem formowanych drzew liściastych: złoty klon.
- Plac Nowy Targ – w sąsiedztwie skweru im. Ks. Pieczki – uzupełnia jego funkcję rekreacyjną, z nową nawierzchnią z kostki granitowej, z ograniczoną możliwością czasowego parkowania przy ul. Zborowej. Podkreślona dominanta barokowej rzeźby na środku placu.
- Pasaż św. Marcelego – przejście piesze o charakterze „deptaka” miejskiego, łączącego strefę skweru im. Ks. Pieczki ze skwerem im. St. Moniuszki poprzez pl. Nowy Targ i pl. św. Marcelego. Miejsce wyposażone w ławki i siedziska do odpoczynku.
- Kwartał „A” i kwartał „B” – dwa współcześnie zinterpretowane kwartały zabudowy o charakterze wielofunkcyjnym z przewagą funkcji mieszkaniowej różnej (młode małżeństwa, studenci, single) i usługowej (hotele, edukacja, rozrywka, mały handel itp.). Po

przeprowadzeniu badań archeologicznych możliwość wykorzystania atrakcyjnych pomieszczeń piwnicznych lub wprowadzenia kondygnacji z parkingami podziemnymi. Do czasu budowy kwartałów wydzielone place działki budowlanej pełnią funkcję parkingu.

- Kwartal „szklany” – zlokalizowany w południowo-zachodniej części placu przy ul. Basztowej, na miejscu dawnych kamienic. Po odkryciu ścian piwnic bogatych kamienic mieszczańskich możliwość ich wyeksponowania jako „świadków” historii miasta, wykorzystując odkryte przestrzenie jako miejsce na galerię, kawiarnię bądź salon ekspozycji historii 800-letniego miasta. Wydzielone, odkryte mury przykryte szklanym pawilonem, w nocy podświetlanym.
- Kwartal „zielony” – w południowo-wschodnim narożniku terenu opracowania, symbolicznie odtwarza istniejącą kiedyś zabudowę. Zielona ściana z formowanych drzew szpalerowych (buk, grab i klon) tworzy w zgiełku hałaśliwego miasta „intymne” wnętrze, gdzie można się wyciszyć, zrelaksować, odpocząć, mając nad sobą sufit w postaci błękitu nieba. Trawnik dostępny do leżakowania i rekreacji. Miejsce spotkań osób starszych i poszukujących spokoju w centrum miasta.
- Parkowanie – Plan zagospodarowania w etapie I pokazuje strefy parkowania; 106 miejsc w strefach A+B oraz 62 w parkingu podziemnym.

Nowy obiekt architektoniczny – RATIBOX – Centrum Inicjatyw Obywatelskich

Projektowany obiekt, będący przedmiotem konkursu, zlokalizowano w miejscu istniejącego budynku na placu św. Marcelego, przy ul. Piwnej.

Idea architektoniczna. Obiekt jest zwartą bryłą w formie sześcianu, zbudowaną na planie kwadratu o wymiarach 15x15000m z siatką modułową 1,5x1,5m. Jest współczesną interpretacją typu budynku wieżowego lub basztowego. Jego architektoniczna ekspresja podkreśla demokratyczny, ogólnodostępny i transparentny w swojej działalności charakter. Świadoma neutralność architektonicznej formy ma wskazywać na służebny charakter obiektu, przeznaczonego do użytkowania przez różne grupy mieszkańców Raciborza. Powiązany z przestrzenią placu, stanowi rozpoznawalny znak nowej funkcji społecznej w rewitalizowanym centrum miasta. Nowy obiekt jest świadectwem nowoczesności i dzisiejszych czasów, dopełniającym historyczny dorobek budowniczych Raciborza na przestrzeni wieków.

Struktura funkcjonalna obiektu

Projektowany budynek składa się z czterech kondygnacji oraz użytkowego tarasu. Dostępny jest z poziomu placu oraz z poziomu parkingu podziemnego. Klatka schodowa oraz dźwig osobowy umożliwiają dostęp do wszystkich pięter. Dodatkowo cały budynek opasuje rampa zewnętrzna, umożliwiająca dojście do tarasu dachowego z pominięciem wnętrza budynku. Na poszczególnych kondygnacjach rozmieszczono następujące funkcje użytkowe:

Kondygnacja -1 (podziemie). Tu umieszczono publiczną toaletę oraz pomieszczenie na pralnię z miejscem na 6 pralek i 6 suszarek z wydzielonym miejscem do siedzenia. Dostępność dla osób niepełnosprawnych zapewniona.

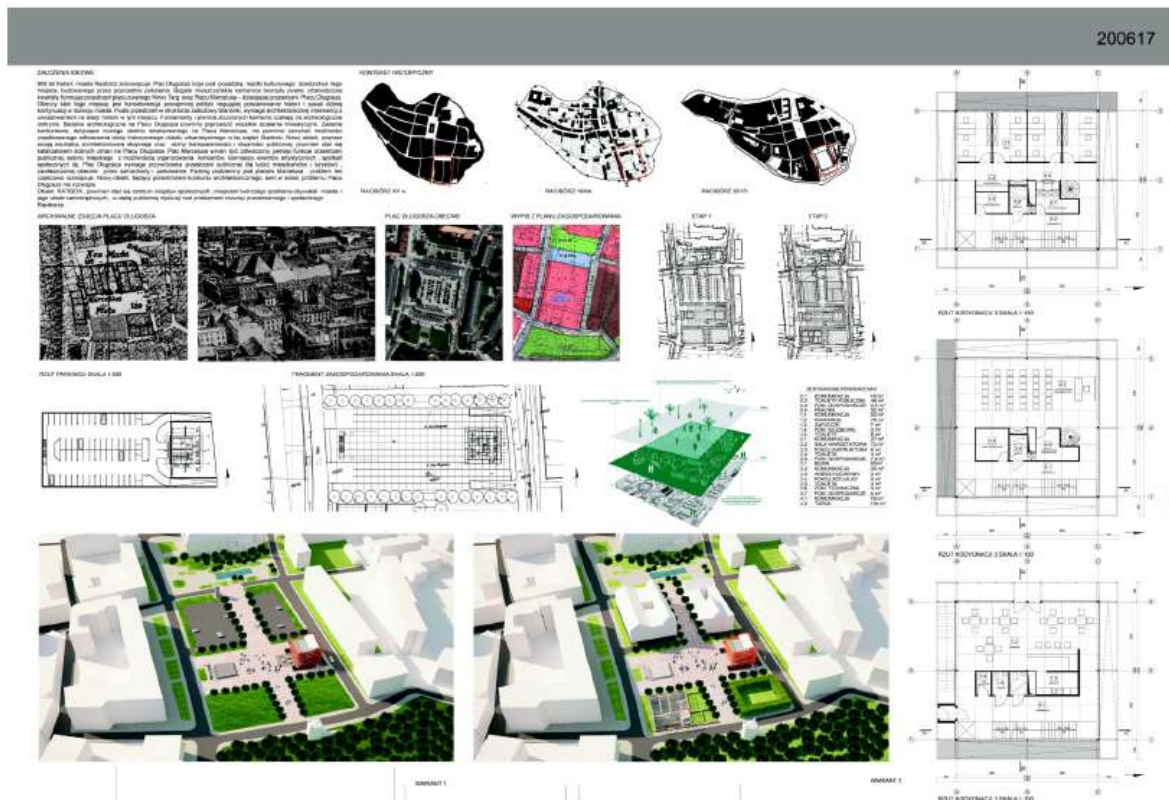
Kondygnacja +- 0,0 (parter). Strefa wejściowa do budynku z pomieszczeniem dla monitoringu i ochrony, WC dla niepełnosprawnych. Główna funkcja to kawiarenka internetowa z małym zapleczem kuchennym i socjalnym dla personelu. Sala mieści 5 stolików 4-osobowych i jest otwarta na przestrzeń placu, gdzie funkcjonować może letni ogródek.

Kondygnacja +3,50 (I piętro). Głównie przeznaczenie to sala wielofunkcyjna ogólnodostępna, wykorzystywana na potrzeby warsztatowe, prelekcje, wykłady, spotkania dyskusyjne itp. dla ok. 30-40 osób, z małym zapleczem technicznym i socjalnym dla instruktorów.

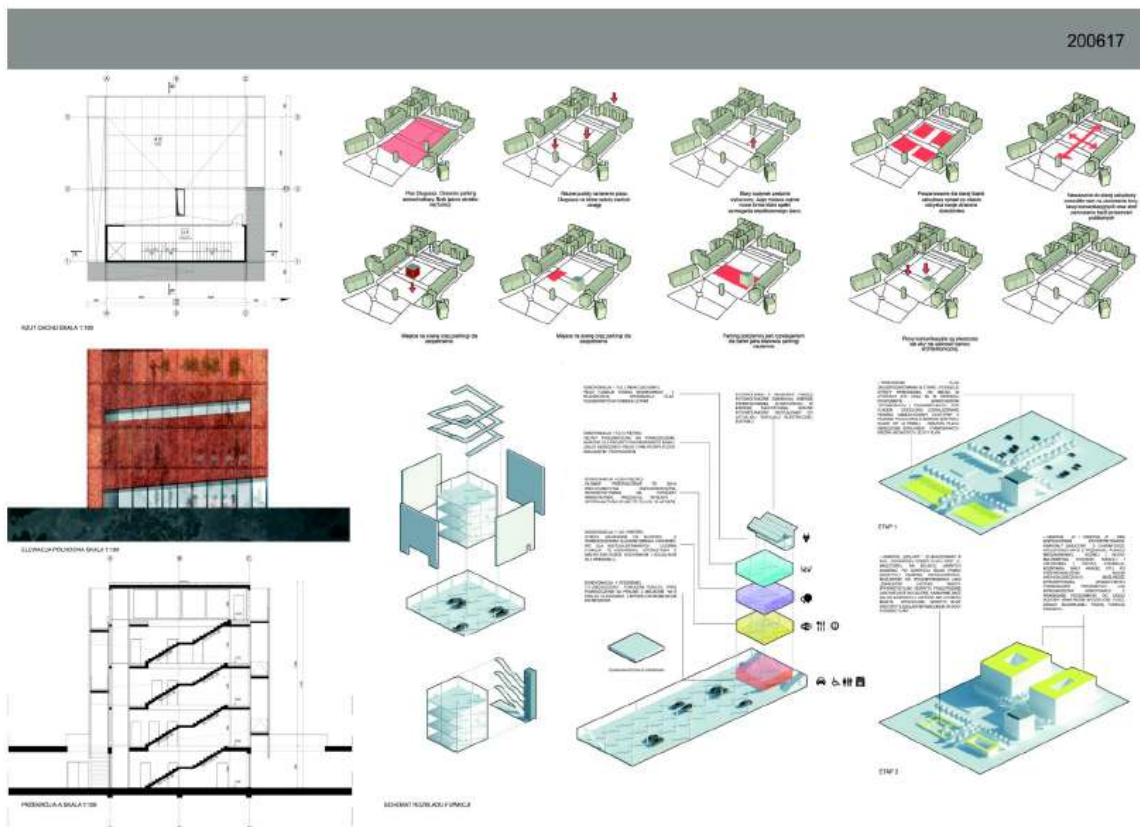
Kondygnacja +7,0 (II piętro). Piętro przeznaczone na pomieszczenia biurowe dla projektu Raciborskiego Banku Usług Sąsiedzkich – RBUS – z małym zapleczem socjalnym i technicznym. Kondygnacja połączona wewnętrznymi schodami z salą warsztatów, zlokalizowaną piętro niżej.

Uwaga: W pracy konkursowej autorzy podkreślili konieczność przeprowadzenia badawczych prac archeologicznych na placu Długosza przed przystąpieniem do realizacji zamierzeń inwestycyjnych. Każda decyzja lokalizacyjna powinna być zgodna z docelowym planem zagospodarowania przestrzeni placu, którego obecnie brakuje, a który nie był również przedmiotem zadania konkursowego.

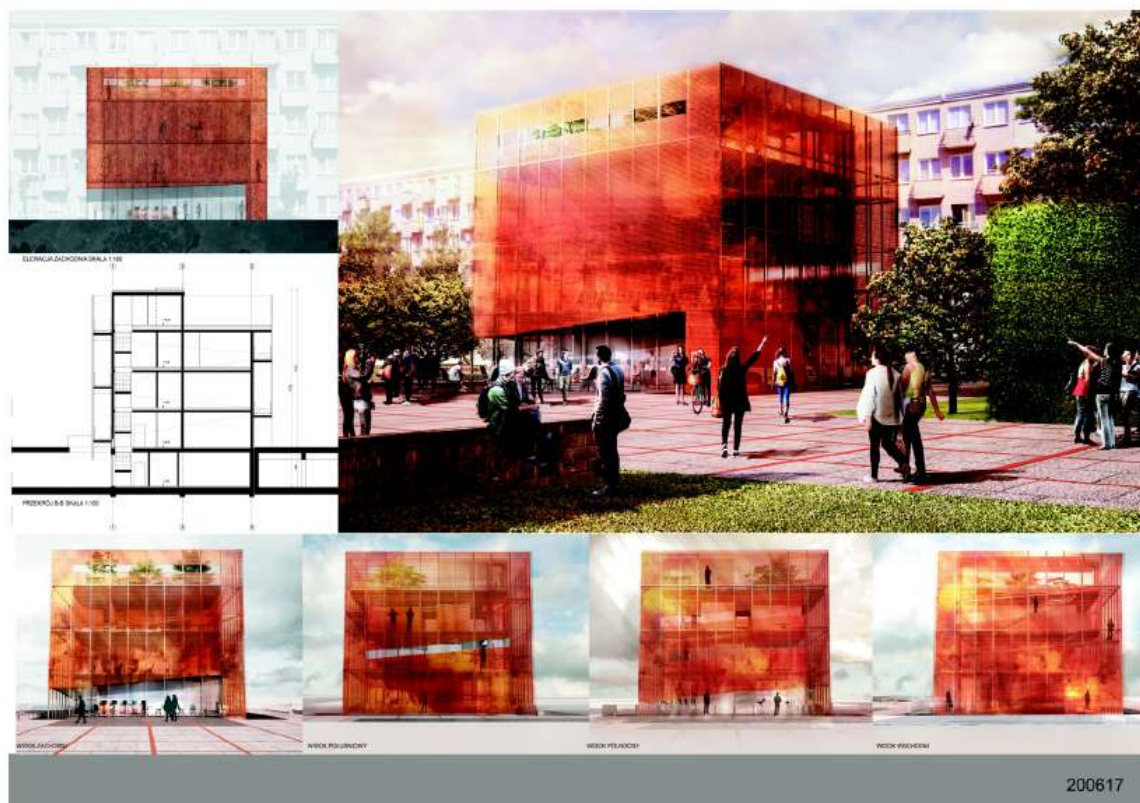
Plansze projektu konkursowego

II. 15. Praca konkursowa nr 1 [oprac. autorów]

II. 16. Praca konkursowa nr 2 [oprac. autorów]

II. 17. Praca konkursowa nr 4 [oprac. autorów]

Il. 18. Fragment pracy konkursowej nr 3. [oprac. autorów]

Podsumowanie

Przedstawione projekty studenckie, wykonane w Instytucie Architektury ANS w Raciborzu, ilustrują metodę nauczania studentów architektury, poprzez którą w procesie dydaktycznym łączona jest wiedza teoretyczna z praktyką rozwiązywania konkretnych problemów przestrzennych. Zadania projektowe stawiane studentom pierwszego stopnia nauczania, mają charakter uniwersalny, choć ich umiejscowienie jest lokalne i odpowiada na konkretne potrzeby społeczne. Prezentowane koncepcje projektowe mogą być użytecznym głosem w otwartej dyskusji nad przyszłością placu Długosza w Raciborzu.

Proces projektowania architektonicznego i urbanistycznego jest procesem twórczym i z istoty swojego charakteru – procesem naukowo-poznawczym. Idee zrównoważonego i uniwersalnego projektowania realizowane są w każdym działaniu świadomego architekta. Ulepszanie i zmienianie otaczającego nas świata jest wyzwaniem dla wszystkich, którym nie jest to obojętne. Dobrze wykształceni architekci mogą w tym pomóc.

Bibliografia

1. Zubel H., *Myślenie Projektowe – Ogólne uwarunkowania powstawania konceptu w procesie projektowania architektonicznego*, wyd. PWSZ w Raciborzu, Racibórz 2016.
1. Newerla P., *Dzieje Raciborza i jego dzielnic*, wyd. WAW, Racibórz 2008.
2. <https://www.google.pl/search?q=racibórz+widokówki>.
3. <https://pl.wikipedia.org/wiki/Racib%C3%B3rz#Historia>.
4. *Warunki konkursu architektonicznego*, www.bipraciborz.pl.

Dane kontaktowe

Henryk Zubel, Henryk.zubel@akademiarac.edu.pl
Wiesław Olejko, wieslaw.olejko@akademiarac.edu.pl